

Конституционният модел на българската съдебна власт съвместява прокуратурата и съда в една самоуправляваща се система с нормативно предвидени възможности за взаимно въздействие – на прокуратурата върху съда по правилата на съдоустройствения закон (институционално влияние) – чрез участието на прокурори в един и същи със съдиите орган за администриране и в избора на председатели на върховните съдилища, както и чрез влиянието на Пленума на Висшия съдебен съвет в обучението на съдиите, щатното и финансовото обезпечение на съдилищата; на съда – по две направления – съдоустройствено – чрез участието на съдии в Пленума на Висшия съдебен съвет и избора на главен прокурор, както и функционално – чрез правораздавателните правомощия на съда в процедурите, в които прокуратурата участва съобразно процесуалните закони. Възможностите за институционално влияние на прокуратурата върху съда са проблематични както от гледна точка на конституционния принцип на разделение на властите и на функционирането на цялостния модел на държавно управление (не само заради родството в правомощията на прокуратурата по разследване с тези на МВР), така и на полето на гаранциите за справедлив процес и изискването независимостта на съда от страните и останалите власти да е безусловна. Проблемът е забелязан и дефиниран многократно в докладите от Европейската комисия за демократизация чрез право по изменения на Закона за съдебната власт и Конституцията, в решения на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ), с които държавата е осъдена по чл. 6 ЕКПЧОС за несправедлив процес, в решение на съд на Обединеното кралство за отказ да се предаде на българския съд обвиняем за провеждане на съдебната фаза на наказателно производство поради недостатъчна независимост на съда от главния прокурор. Същевременно поредица от осъдителни решения на ЕСПЧ по чл. 6 и чл. 3 ЕКПЧОС по български дела откриха и друг проблем, произтичащ от заложената с конституционния модел криза на институционалната и функционална идентичност на прокуратурата – серийно нарушение на правото на пострадалия от престъпление на достъп до съд и ефективна наказателноправна защита. Това наложи да се търси адекватно вътрешноправно средство за защита и така се стигна до въвеждането на съдебен контрол в досъдебното производство върху прекратяването на наказателното производство от прокуратурата. Актуалният етап на продължаващата обществена и професионална дискусия за съдържанието на съдебната реформа, в частност – на прокуратурата и на статуса на главния прокурор, е свързан с множество разнопосочни предложения за разширяване на обхвата на съдебния контрол върху дейността на прокуратурата в досъдебната фаза на наказателния процес (например – съдебен контрол върху отказите за образуване/започване на досъдебно производство, върху привличането на обвиняемите и обосноваването на обвинението и др.). Наред с безусловно необходимото формулиране на научни аргументи, които се извеждат от основните институти на съдоустройственото и процесуалното право, задълбочаването на дискусията се нуждае от рационално осмисляне на приложението на тези институти по делата, за да се открият дефицитите на правната уредба или неизползваният ѝ потенциал в резултат на неправилното ѝ приложение от органите на съдебната власт. Както ни е известно, на всеки труден въпрос има кратък и лесен за разбиране грешен отговор. Само систематично познаване и разбиране на ефективните средства за защита на основните права, на комплексното съдържание на понятието “независимост на съда” и на технологията на наказателното разследване като процесуални средства, взаимодействие на компетентности и отговорност може да ни предпази от прибързани лесни решения, които на пръв поглед са ефективни. Уреждането на всеобхватен

съдебен контрол върху всички прокурорски актове не само не може да бъде универсална панацея, но може да се превърне и в средство за задълбочаване на стария проблем (като допълнително размие процесуалната отговорност от страна на прокуратурата) и същевременно създаде нов (като създаде опасност за промяна на културата (етоса) на съдийската професия и за превръщането на съдията по нагласа в горестоящ прокурор). Съдебният контрол е пълноценен инструмент за защита на основните права от незаконна и непропорционална намеса и ограничения, но не е адекватно средство за възбуждане на инициатива на разследващите органи за наказателно преследване. Това е така не само поради известното от криминологията и социалните науки положение, че единствено чрез мерки за надзор, контрол и изземване на правомощия не може да се очаква насреща да възникне автентична активност и отговорно поведение. Разгледано съответно – призмата на наказателния процес, това изисква да се съобрази, че съдебният контрол възпира и коригира, но не може да замести (“иземе”) вътрешното убеждение на прокурора, нито конституционногарантираната му компетентност той суверенно да решава кого да привлече към наказателна отговорност. Съдебният контрол не събира доказателства, не разследва, т.е. негодно средство е да породи и направлява активност или иначе казано – годно е да защити гражданина, но не е и да вдъхне живот на институцията на обвинението.

Именно поради необходимостта дискусиата да бъде рационално и професионално задълбочена ще публикуваме съдебни актове, които обсъждат въпроса за съдържанието на вътрешното убеждение на прокурора и допустимите предели на съдебния контрол в досъдебното производство.